UNIVERSITATEA BUCUREŞTI FACULTATEA DE DREPT
CRIMINOLOGIE
SUPPORT DE CURS PENTRU ÎNVĂŢĂMÂNTUL LA DISTANŢĂ

Prezentul support de curs are la bază ultima ediţie a lucrării MANUAL DE CRIMINOLOGIE, autor Valerian Cioclei, şi reprezintă un instrument care încearcă să faciliteze însuşirea cunoştinţelor oferite de manual. În această logică am preferat să nu îngreunăm lectura cu trimiteri şi note de subsol. Sursele bibliografice cu indicarea clară a autorilor şi operelor se regăsesc în manualul menţionat anterior.

Prof. dr. VALERIAN CIOCLEI

PRELEGEREA I – CERCETAREA CRIMINOLOGICA: Obiectul cercetării criminologice; Modalităţi de cunoaştere, procedee, finalitate în cercetarea criminologică; Definirea criminologiei.

a) OBIECTUL CERCETĂRII CRIMINOLOGICE

A1) FENOMENUL CRIMINAL – un prim obiect al cercetării criminologice

Sensurile expresiei „fenomen criminal" diferă în raport de conţinutul mai restrâns sau mai larg ce i se atribuie.

Uneori conţinutul expresiei este redus la cel al noţiunii de infracţiune.

Alteori se are în vedere doar aspectul macro-criminologic, prin utilizarea expresiei fenomen criminal înţelegându-se ansamblul infracţiunilor.

Unii criminologi dau un sens foarte larg expresiei, considerând ca în conţinutul acesteia trebuie să se regăsească normele penale, violarea acestora precum şi reacţia sociala represivă.

Pentru a stabili ce intra în conţinutul fenomenului criminal trebuie să pornim de la aspectul individual al fenomenului (noţiunea de crimă), fără a ignora factorul uman (criminalul) şi să avem în vedere şi aspectul de masă al fenomenului (criminalitatea).

A1.1) Crima. Înţelesurile posibile ale noţiunii de crimă:

a) sensul comun – în sens comun prin crimă se desemnează, de regulă, o infracţiune intenţionată îndreptată împotriva vieţii persoanei, fie că este vorba de omor, de omor calificat, pruncucidere; aceeaşi denumire o regăsim utilizată în cazul unor infracţiuni care au un alt obiect juridic principal, dar care au ca rezultat moartea unei

persoane.

TEME:

— *Indicaţi obiectul juridic al infracţiunilor de*: *omor*, *omor calificat*, *pruncucidere*.

— *Daţi exemple de infracţiuni care au un alt obiect juridic principal dar care au ca rezultat moartea victimei*.

b) *sensul penal* – în sens penal crima desemnează o infracţiune gravă, pentru care legiuitorul stabileşte pedepse diferite şi proceduri speciale, în raport cu celelalte infracţiuni;

Acest sens este dat de împărţirea tripartită a infracţiunii în: crime, delicte şi contravenţii.

În doctrina penală noţiunea de crimă a fost şi este utilizată şi în sensul general de infracţiune, de faptă penală.

TEME:

— *Care a fost evoluţia împărţirii tripartite a infracţiunii în legislaţia statelor europene şi în special în cea a României*.

— *Care este concepţia actualului Cod penal român cu privire la infracţiune*.

c) *sensul criminologic* – în sens criminologic noţiunea de crimă are o accepţiune largă, referindu-se la infracţiune în general. Este însă inexact a pune semnul egalităţii între infracţiune şi noţiunea de crimă utilizată în criminologie. Datorită oscilaţiei în timp şi spaţiu a legii penale, cu puţine excepţii, ceea ce ieri era considerat drept crimă astăzi nu mai este şi invers, ceea ce un stat sancţionează ca infracţiune altul nu o face şi invers.

Nu se poate vorbi astăzi de o definiţie a crimei, completă şi unanim acceptată de către doctrina criminologică. În sens criminologic noţiunea de crimă trebuie să pornească de la conceptul de infracţiune din dreptul penal, însă trebuie să meargă dincolo de acesta.

Conform art. 17 alin. 1 din Codul penal, pentru ca o faptă să fie considerată infracţiune trebuie să îndeplinească cumulativ trei condiţii esenţiale:

a) să fie prevăzută de legea penală;

b) să prezinte pericol social;

c) să fie comisă cu vinovăţie.

În sens criminologic noţiunea de crimă desemnează fapta penală sau fapta cu justificată aparenţă penală. În preocupările criminologiei intră şi studierea comportamentelor deviante.

TEME:

— *Explicaţi ce înţelegeţi prin condiţia ca o faptă să fie prevăzută în legea penală pentru a putea fi considerată infracţiune*;

— *Ce este vinovăţia*? *Care sunt formele vinovăţiei*;

— *Deosebiţi pericolul social abstract de pericolul social concret*.

A1.2) Criminalul. Noţiune.

În sens general, infractorul sau delincventul este persoana care a comis o infracţiune. În sens penal, mai riguros, se adaugă şi condiţia existenţei unei hotărâri definitive de condamnare.

Intră în categoria criminologică de criminal persoana care comite o „crimă" în sensul de faptă penală sau cu justificată aparenţă penală.

TEME:

— *Daţi exemple de situaţii în care, faţă de o persoană se poate utiliza termenul de criminal, fără însă a se putea utiliza termenul de infractor*.

A1.3) Criminalitatea.

Noţiune – desemnează la modul general ansamblul faptelor penale comise într-un spaţiu şi într-o perioadă de timp determinate.

Clasificarea subiectivă a criminalităţii

— În funcţie de interesul cercetării criminologice şi, prin urmare, de diferitele elemente de referinţă cu care se operează putem avea: criminalitate naţională, regională, zonală sau continentală; criminalitate violentă şi criminalitate vicleană; criminalitate adultă şi criminalitate juvenilă; etc.

TEME:

— *De ce numim acest tip de clasificare* «*subiectivă*»? Clasificarea obiectivă a criminalităţii:

— Se referă la categorii de criminalitate general valabile, independente de orice criteriu de referinţă impus arbitrar.

— Are drept criteriu existenţa obiectivă a unor grade diferite de cunoaştere a faptelor penale de către organele de justiţie.

1) Criminalitatea reală;

— Se referă la ansamblul faptelor penale comise efectiv, indiferent dacă ele sunt sau nu sunt cunoscute de către vreunul din organele justiţiei penale.

— O cunoaştere riguros ştiinţifică a acestei categorii nu este posibilă.

2) Cifra neagră a criminalităţii;

— Reprezintă ansamblul faptelor penale care se comit efectiv dar care nu ajung la cunoştinţa organelor de justiţie penală.

— Factorii care generează cifra neagră a criminalităţii:

a) abilitatea infractorilor;

b) ineficienţa organelor de cercetare penală, care poate decurge din: I) organizarea deficitară a acestora; II) incompetenţa profesională; III) incorectitudinea unor funcţionari;

c) pasivitatea victimelor.

— Posibilităţile de evaluare a cifrei negre a criminalităţii:

a) Anchetele de autoconfesiune;

b) Anchetele de victimizare.

3) Criminalitatea aparentă (sau relevată);

— Reprezintă totalitatea faptelor cu aparenţă penală ajunse la cunoştinţa organelor de justiţie.

4) Criminalitatea legală (sau judecată).

— Cuprinde faptele penale pentru care s-a pronunţat o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă.

TEME:

— *Exprimaţi cifra neagră a criminalităţii într-o ecuaţie matematică*.

— *Ce înţelegeţi prin abilitatea infractorilor*?

— *Explicaţi diferenţa dintre ipoteza în care abilitatea infractorilor este o cauză care generează cifra neagră a criminalităţii şi ipoteza în care abilitatea infractorilor determină infracţiuni ajunse la cunoştinţa organelor judiciare dar rămase cu autorul neidentificat*.

— *Care pot fi sursele unei organizări deficitare a organelor de cercetare penală*?

— *Ce se înţelege prin pasivitatea victimelor, drept cauză care generează cifra neagră a criminalităţii*? *Exemplificaţi*.

— *Explicaţi ce reprezintă anchetele de autoconfesiune şi anchetele de victimizare*.

— *Care sunt modalităţile de sesizare a organelor de urmărire penală despre săvârşirea unei infracţiuni*?

— *Unde sunt înregistrate, de regulă, mai întâi, sesizările privind săvârşirea unei fapte penale*?

— *Care sunt cazurile în care punerea în mişcare sau exercitarea acţiunii penale este împiedicată*?

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Care sunt sensurile noţiunii de crimă*?

— *Noţiunea de criminalitate-clasificarea obiectivă*.

— *Cifra neagră a criminalităţii*; *factorii care o generează*, *posibilităţi de evaluare*.

— *Criminalitatea aparenta*.

— *Criminalitatea legală*.

A2) PRACTICA ANTICRIMINALĂ – Al doilea obiect al cercetării criminologice

A2.1) Dublul caracter al cercetării criminologice

Există opinii care consideră criminologia drept o ştiinţă fundamentală ori teoretică şi opinii potrivit cărora cadrul criminologiei se reduce la cercetarea aplicativă. Între cele două extreme există şi o cale de mijloc care subliniază dubla finalitate a cercetării criminologice.

Dublul caracter al criminologiei determină dublarea obiectului cercetării criminologice.

A2.2) Practica anticriminală

Categoriile de mijloace folosite în lupta împotriva criminalităţii:

a) mijloacele juridice – totalitatea normelor de drept ce contribuie direct sau indirect la combaterea fenomenului criminal.

b) mijloacele empirice – ansamblul practicilor instituţionale care au ca scop combaterea şi prevenirea criminalităţii.

Domeniile principale de luptă contra criminalităţii:

a) domeniul dreptului penal şi al aplicărilor lui concrete;

b) domeniul tratamentului delincvenţilor;

c) domeniul prevenirii criminalităţii.

TEME:

— *Care este finalitatea celor trei domenii principale de lupta împotriva criminalităţii*?

— *Ce se înţelege prin stăpânirea fenomenului criminal*?

— *Ce se înţelege prin practică anticriminală*?

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Practica anticriminală*: *noţiune*; *mijloacele şi domeniile de luptă împotriva criminalităţii*

b) Modalităţi de cunoaştere în cercetarea criminologică

B1) Cunoaşterea descriptivă

Urmăreşte stabilirea caracteristicilor externe (aparente) ale

fenomenului criminal. Categorii utilizate de cunoaşterea descriptiva:

a) Volumul;

b) Structura;

c) Dinamica:

— Tendinţele pe termen lung;

— Variaţiile sezoniere;

— Mişcările accidentale.

TEME:

— *Explicaţi noţiunile de volum, structură şi dinamică*. B2) Cunoaşterea cauzală

Vizează aflarea cauzelor, condiţiilor şi factorilor care determină sau favorizează fenomenul criminal.

Explicaţiile de natură cauzală se bazează pe concepte precum: cauze, condiţii, factori etc.

TEME:

mijloacelor de efectele

— *Ce categorii de factori pot acţiona asupra fenomenului criminal*?

B3) Cunoaşterea dinamică

Urmăreşte înţelegerea proceselor ce însoţesc trecerea la actul criminal, mecanismele interne ale acestuia.

Explicaţiile bazate pe cunoaşterea dinamică folosesc categorii economice precum: eficienţă, raţionalitate, oportunitate, utilitate, finalitate etc.

TEME:

— *Ce aspecte preocupă această modalitate de cunoaştere*? B4) Cunoaşterea axiologică

Urmăreşte să stabilească, pe baza unor criterii ştiinţifice, valoarea aplicate în lupta împotriva fenomenului crirminal. Criteriile ştiinţifice sunt legate de noţiunea de eficacitate, respective mijloacelor utilizate împotriva fenomenului criminal.

TEME:

— *Comentaţi în ce măsură mijloacele utilizate în practica anticriminală au la bază rezultate ale unor cercetări ştiinţifice*.

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Explicaţi principalele categorii cu care operează cunoaşterea descriptivă* (*volum*, *structură*, *dinamică*)

— *Arătaţi care sunt deosebirile dintre cunoaşterea cauzală şi*

cunoaşterea dinamică;

— *Explicaţi în ce constă cunoaşterea axiologică şi precizaţi la care dintre obiectele cercetării criminologice se referă*.

c) Procedee în cercetarea criminologică

Procedeele utilizate în cercetarea criminologică pot fi grupate în două categorii: metode şi tehnici.

C1) Metode

Cuvântul metodă are origine greacă însemnând într-o traducere liberă calea ce trebuie urmată.

Noţiunea de metodă ştiinţifică poate fi definită ca ansamblul procedeelor care conduc gândirea spre cunoaştere.

a) Metoda inductivă

— Constă în ansamblul procedeelor prin care gândirea trece de la particular la general.

b) Metoda deductivă

— Reprezintă un ansamblu de procedee care constă în aplicarea unui principiu general la un caz particular.

c) Metoda empirică

— Această metodă este proprie ştiinţelor empirice bazate pe observarea realităţii şi pe experienţă şi este rezultatul combinării primelor două metode.

— În schema clasică a metodei empirice se disting trei etape: observarea faptelor, inducţia ipotezei şi verificarea experimentală

— Particularităţile metodei empirice în cercetarea criminologică se manifestă în legătură cu: 1. Observarea faptelor;

2. Verificarea experimentală.

d) Alte metode; clasificări deverse.

1. clasificarea bazată pe diferenţa dintre cercetarea criminalităţii şi cercetarea crimei

2. clasificarea care porneşte de la enumerarea activităţilor concrete de cercetare (este şi cazul lui Edwin Sutherland)

3. clasificarea care distinge între metoda cantitativă şi metoda calitativă

TEME:

Care sunt particularităţile metodei empirice în cercetarea criminologică? C2) Tehnici

Prin tehnică de cercetare se desemnează felul practic în care se utilizează o metodă, procedeul concret prin care se obţin date despre

realitatea studiată.

C2.1) Tehnicile macrocriminologice

— Sunt procedee care permit obţinerea de date cu privire la criminalitate, măsurarea acesteia.

Principalele tehnici macrocriminologice:

a) Statisticile criminale – procedee prin care se contabilizează şi exprimă numeric diferitele categorii de criminalitate. Există două tipuri de statistici: – statistici oficiale; – statistic private.

Datele oferite de statisticile criminale sunt relative deoarece există diferiţi factori care le pot vicia şi de aceea ele trebuie să fie interpretate cu prudenţă.

Factori obiectivi care concurează la vicierea statisticilor:

— Modificări intervenite în legislaţie;

— Modificări intervenite în sistemele de înregistrare şi prelucrare a datelor, eventualele erori materiale în înregistrare;

— Fluctuaţiile intervenite în activitatea organelor represive.

Factori subiectivi:

— Falsificarea datelor pur şi simplu;

— Prezentarea trunchiată a datelor şi punerea în lumină cu precădere a anumitor cifre;

— Campaniile anti-x infracţiune.

TEME:

— *Explicaţi de unde provine relativitatea statisticilor criminale*.

— *În ce fel pot fi influenţate datele statistice, de campaniile împotriva anumitor infracţiuni*?

b) Tehnicile de evaluare a cifrei negre reprezintă acele procedee prin care se stabileşte cu aproximaţie valoarea cifrei negre a criminalităţii; ele sunt de două feluri:

1. Anchetele de autoconfesiune;
2. Anchetele de victimizare.

c) Estimările privind costul crimei constau în evaluarea prejudiciilor materiale cauzate prin comiterea de infracţiuni la care se adaugă şi evaluarea cheltuielilor necesare întreţinerii şi funcţionării aparatului represivo-preventiv.

C2.2) Tehnicile microcriminologice

— Sunt procedeele care permit cunoaşterea crimei ca fenomen individual. Principalele tehnici microcriminologice a) Examenul clinic

— Presupune observarea delincventului condamnat la locul de

detenţie: studierea dosarului de personalitate, control medical, anchetă socială completă.

— Bazele examinării clinice au fost puse de criminologul belgian Étienne de Greeff.

b) Biografiile criminale

— Reprezintă procedee de investigare a trecutului delincventului prin: interviuri cu acesta, exploatarea surselor cu caracter biografic (fişe medicale, cazier judiciar, acte civile etc.), autobiografiile spontane.

c) Studiile de urmărire (follow up studies)

— Sunt procedee destinate a observa devenirea criminalului, evoluţia acestuia pe o perioadă lungă de timp (5 – 15 ani) după efectuarea pedepsei.

— Cele mai cunoscute studii de acest gen au fost efectuate în SUA în anii ’50 – 60.

d) Studiile prin cohorte

— Reprezintă procedee destinate a sesiza devenirea colectivă a unui ansamblu de subiecţi, aparţinând unei anumite categoriri.

Cohorta este ansamblu indivizilor care au trăit în cursul aceleiaşi perioade un eveniment fundamental din existenţa lor, cum ar fi naşterea sau căsătoria.

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Metoda empirică şi particularităţile ei în cercetarea criminologică*;

— *Tehnicile macrocriminologice*;

— *Tehnicile microcriminologice*.

d) Finalitatea cercetării criminologice

D1) Scopul cercetării criminologice a) Scopul imediat – cunoaşterea fenomenului criminal în toată complexitatea lui, prin stabilirea cauzelor şi condiţiilor care îl determină şi respectiv favorizează, precum şi a proceselor care îl caracterizează.

b) Scopul mediat – stabilirea celor mai eficiente mijloace utilizate în practica anticriminală, pentru limitarea fenomenului criminal şi a consecinţelor acestuia

D_2) Funcţiile cercetării criminologice

Într-o delimitare cu caracter general avem: o funcţie teoretică şi o funcţie practică.

Într-o altă clasificare avem: funcţia teoretico-aplicativă pe de o

parte şi funcţiile aplicativă şi prospectivă pe de altă parte.

Într-o a treia clasificare avem:

a) funcţia descriptivă;

b) funcţia explicativă;

c) funcţia predictivă;

d) funcţia profilactică.

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE: – *Scopul şi funcţiile cercetării criminologice*

e) Definirea criminologiei E1) Domeniul criminologiei

Problema domeniului criminologiei presupune delimitarea acesteia faţă de celelalte preocupări ştiinţifice ori practice legate de fenomenul criminal

TEME:

— *Evidenţiaţi printr-o reprezentare grafică, după care explicaţi deosebirea dintre criminologia teoretică şi criminologia aplicativă (a se vedea figura nr. 2 din manual).*

E1.1) Dreptul penal şi criminologia

Dreptul penal: – ramură a sistemului de drept – ramură a ştiinţelor juridice

Criminologia se află într-o relaţie de interdependenţă atât cu dreptul penal ca ramură a sistemului de drept cât şi cu dreptul penal ca ştiinţă.

Pe de o parte, criminologia utilizează unele concepte din dreptul penal, pe de altă parte, rezultatele cercetării criminologice pot fi utilizate în ameliorarea legislaţiei penale şi în doctrina penală.

Diferenţa esenţială între criminologie şi dreptul penal constă în aceea ca în timp ce prima este o ştiinţă empirică, ce utilizează cu prioritate raţionamentele inductive, cea de a doua este o ştiinţă normativă, ce operează cu metoda deducţiei.

E1.2) Politica anticriminală şi criminologia

Politica anticriminală a fost definită ca analiza şi înţelegerea fenomenul criminal, pe de o parte, şi punerea în aplicare a unei strategii pentru a răspunde situaţiilor de delincvenţă sau devianţă, pe de altă parte. Rezultă un dublu caracter al politicii anticriminale:

— Ştiinţa politicii anticriminale;

— Practica anticriminală.

Din definiţia dată nu rezultă un element important: decizia de politică anticriminală. Aceasta exprimă voinţa politică şi are un

caracter statal. Luând în calcul şi acest element se ajunge la următoarea definiţie:

Politica anticriminală reprezintă ansamblul teoriilor şi strategiilor concepute în scopul stăpânirii fenomenului criminal precum şi sistemul mijloacelor aplicate efectiv, de stat, în acelaşi scop.

Înţeleasă în sensul arătat anterior, politica anticriminală stabileşte cu criminologia o primă relaţie în plan teoretic, în sensul că rezultatele cercetării criminologice fundamentale trebuie să fie valorificate de ştiinţa politicii anticriminale. O a doua relaţie se stabileşte în plan practic, criminologia aplicativă fiind cea care îşi propune evaluarea practicii anticriminale, deci evaluarea unei „părţi „a politicii anticriminale.

TEME: – *Explicaţi cum se stabileşte la nivel teoretic şi în plan practic legătura între criminologie şi politica anticriminală*.

E1.3) Controlul fenomenului criminal

În noţiunea de control se include atât cunoaşterea fenomenului criminal cât şi stăpânirea acestuia.

Criminologia, dreptul penal şi politica anticriminală au o contribuţie esenţială la asigurarea controlului asupra fenomenului criminal.

Într-o variantă ideală sistemul de control al fenomenului criminal ar trebui să aibă, în mare, următoarea dinamică: într-un prim circuit, criminologia teoretică analizează fenomenul criminal iar datele obţinute sunt transmise ştiinţei politicii anticriminale care, pe baza datelor obţinute elaborează proiecte normative şi strategii de combatere a fenomenului criminal; proiectele se vor transforma în decizii de politică anticriminală, iar punerea lor în aplicare se va face prin intermediul mijloacelor (juridice ori empirice) care acţionează în zona practicii anticriminale; într-un al doilea circuit intervine criminologia aplicativă, care va evalua practica anticriminală şi impactul acesteia asupra fenomenului criminal pentru a identifica soluţiile cele mai utile în prevenirea şi combaterea fenomenului criminal; datele astfel obţinute vor fi retransmise în zona ştiinţei politicii anticriminale pentru corectarea măsurilor iniţiale. (a se vedea figura nr. 4 din manual).

E2) Definiţia criminologiei

Definiţia criminologiei – caracterul complex şi dificil de abordat al obiectului criminologiei a impus existenţa unor maniere diferite de

abordare concretizate în diverse tipuri de definiţii.

Tipuri de definiţii

1. O primă diferenţiere are ca sursă principală perceperea sau abordarea diferită a domeniului criminologiei. Au existat două tendinţe:

— Pe de o parte, tendinţa de realizare a unor cercetări specializate, cu caracter etiologic;

— Pe de altă parte, o tendinţă integratoare, de reunire a tuturor cercetărilor specializate sub umbrela unei ştiinţe unice, complexe.

Au rezultat două maniere de definire a criminologiei:

a) definiţiile de tip restrictiv – considerau criminologia drept o ştiinţă a cauzelor criminalităţii, străina de preocupările profilactice;

b) definiţiile de tip extensiv – care au prezentat criminologia drept o ştiinţă integratoare, preocupată atât de etiologia criminală, cât şi de aspectele preventiv-represive.

2. A doua diferenţiere rezultă din abordarea diferită a obiectului criminologiei Exemple de diferite definiţii

— Definiţia dată de E. Durkheim

— Definiţia dată de Enrico Ferri

În prezent doctrina criminologică este dominată de o viziune echilibrată în ceea ce priveşte definiţia criminologiei, reţinându-se atât preocupările etiologice şi dinamice în raport cu fenomenul criminal cât şi preocupările profilactice.

Posibilă definiţie: criminologia reprezintă ansamblul cercetărilor cu caracter ştiinţific ce se ocupă: pe de o parte cu studierea fenomenului criminal, urmărind cunoaşterea complexă a acestuia, iar pe de altă parte cu evaluarea practicii anticriminale, în scopul optimizării acesteia.

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Dreptul penal şi criminologia*;

— *Politica anticriminală şi criminologia*;

— *Controlul fenomenului criminal*;

— *Definiţia criminologiei*.

PRELEGEREA ÎI – CRIMINOLOGIE ETIOLOGICĂ: Primele explicaţii cu privire la fenomenul criminal

Definiţia criminologiei etiologice: acea subramură a criminologiei teoretice ce se ocupă cu studierea cauzelor, condiţiilor sau factorilor care determină ori favorizează fenomenul criminal.

a) Beccaria, precursor al gândirii criminologice

Cesare Bonesana, marchiz de Beccaria, este considerat fondatorul dreptului penal modern. Lucrarea lui Beccaria „Despre delicte şi pedepse" prezintă şi astăzi un real interes, care nu este numai de ordin istoric. După mai bine de două secole, prin valoarea lor, ideile lui Beccaria sunt încă actuale.

A1) Despre delicte şi pedepse – conjunctura

Lucrarea Despre delicte şi pedepse a apărut la Milano, în anul 1764. Autorul, Cesare Beccaria, era la vremea aceea un necunoscut ce nu împlinise încă 27 de ani.

Conştient de «erezia» ideilor sale autorul şi-a luat unele măsuri de precauţie pentru a evita o ciocnire directă cu autorităţile.

Contrar temerilor autorului, cartea a avut un succes imediat şi spectaculos.

Ideile cuprinse în această lucrare au declanşat transformări rapide şi radicale în sistemele penale ale unor state europene. Principiile umaniste formulate în cuprinsul tratatului au stat la baza redactării unor articole importante din «Declaraţia drepturilor omului şi cetăţeanulu» de la 1789.

Beccaria şi-a făcut studiile preuniversitare într-un colegiu iezuit. Ulterior a obţinut titlul de doctor în drept canonic şi drept roman, absolvind cursurile Universităţii din Pavia. Baccaria nu a urmat însă o carieră juridică.

Ulterior publicării tratatului Beccaria a abandonat atât studiile juridice cât şi pe cele filosofice. El a fost numit profesor de economie politică la Universitatea din Milano.

Deşi a mai publicat câteva lucrări în domeniul economiei precum şi un studiu «despre natura stilului», singura lucrare cu adevărat valoroasă a lui Beccaria a rămas Tratatul despre delicte şi pedepse.

În Tratatul său, Beccaria demolează un întreg sistem juridico-penal, cu rădăcini adânci, iar pe locul rămas gol, fixează doar câţiva «piloni». El a fost conştient că dacă ar fi oferit variante complete, acestea ar fi fost la rândul lor imperfecte, iar confruntarea ar fi fost deturnată spre criticarea acestora.

TEME:

— *Ideile cuprinse în Tratatul lui Beccaria au declanşat transformări radicale în sistemele penale ale mai multor state europene*.

Daţi exemple de astfel de transformări.

A2) Principalele idei

Structura lucrării lui Beccaria are la bază două coordonate:

— Demolarea vechilor şabloane ale gândirii juridico-penale, total anacronice;

— Stabilirea principiilor de bază în vederea unei noi construcţii legislative în domeniul penal.

Pe aceste două coordonate, principalele idei exprimate în opera lui Beccaria ar putea fi sistematizate astfel:

1. Codificarea riguroasă a delictelor şi pedepselor, necesitatea elaborării unui corp de legi scrise, clare şi accesibile.

— Cetăţeanul nu poate fi limitat în drepturile sale individuale decât prin voinţa legiuitorului, ca reprezentant al voinţei generale;

— Cetăţeanul trebuie să fie protejat împotriva abuzurilor puterii;

— Cetăţeanul trebuie să cunoască ceea ce este permis şi ceea ce este interzis.

TEME:

— *Explicaţi evoluţia principiului legalităţii delictelor şi pedepselor*, *principiu susţinut de ideea codificării delictelor şi pedepselor*, *exprimată de Beccaria*.

2. Justificarea pedepsei prin caracterul ei retributiv, descurajant şi prin urmare util pentru conservarea ordinii sociale.

Beccaria susţine necesitatea unor pedepse proporţionale cu delictul. În acelaşi timp, pedeapsa nu trebuie să urmărească o chinuire a vinovatului.

3. Necesitatea aplicării unor pedepse moderate, dar sigure şi prompte.

Beccaria atrage atenţia că violenţa pedepselor este contagioasă şi determină creşterea violenţei în comportamentele individuale. Sălbăticia pedepselor este nu numai inumană, dar şi inutilă, deoarece nu rigoarea supliciului, ci certitudinea pedepsei poate exercita un rol preventiv.

4. Desfiinţarea pedepsei cu moartea.

Beccaria este primul care, într-o lucrare publicată pune sub semnul întrebării dreptul de a recurge la pedeapsa cu moartea, solicitând abolirea acesteia.

Pedeapsa cu moartea nu poate fi întemeiată pe niciun drept.

Pedeapsa cu moartea nu este nici necesară şi nici utilă.

«Spectacolul înspăimântător dar momentan al morţii unui scelerat este pentru crimă o frână mai slabă decât lungul şi continuul exemplu al unui om privat de libertatea sa.»

TEME:

— *Beccaria admite existenţa a două excepţii, două situaţii în care pedeapsa cu moartea ar putea fi necesară. Care sunt acestea*?

5. Introducerea sistemului acuzator în procedura penală; necesitatea ca judecata şi probele să fie publice.

Beccaria critică ierarhia probelor şi sugerează ca la baza aprecierii judecătorului să stea «intima convingere». O asemenea convingere nu poate fi formată decât pe baza unui proces public şi contradictoriu.

Este criticat sistemul prin care se impune inculpatului prestarea unui jurământ.

6. Desfiinţarea torturii ca procedeu de anchetă, ca mijloc de obţinere a probelor.

Este demascat în mod virulent caracterul inuman al torturii, dar în acelaşi timp este demonstrată inutilitatea, ineficienţa juridică a acesteia.

7. Necesitatea prevenirii delictelor.

În finalul cărţii sale Beccaria ajunge la concluzia că „merită mai mult a preveni crimele, decât a le pedepsi".

Ideea de prevenire apare ca o finalizare firească a tuturor concepţiilor exprimate de Beccaria în legătură cu natura şi rolul legii penale, cu natura şi rolul pedepsei.

TEME:

— *Ideea necesităţii prevenirii delictelor mai fusese exprimată până la Beccaria*?

A3) Actualitatea gândirii beccariene

Multe din ideile lui Beccaria, deşi la prima vedere exprimă realităţi juridice incontestabile, au rămas şi în prezent, cel puţin parţial, simple deziderate, de unde şi caracterul lor mereu actual.

1) Principiul legalităţii este lipsit de finalitate atâta timp cât, din cauza inflaţiei legislative şi a lipsei de claritate a unor incriminări, destinatarul legii penale nu mai este în măsură să o cunoască;

2) Caracterul retributiv al pedepselor domină politicile represive, în detrimentul caracterului educativ;

3) Cercetări criminologice recente au confirmat faptul că certitudinea pedepsei are un rol preventiv mai eficient decât severitatea pedepsei.

4) Deşi la nivel european pedeapsa cu moartea a fost abolită, în lume există încă un mare număr de state unde pedeapsa capitală este încă aplicată, fapt ce face ca dezbaterea pro şi contra acestei pedepse să fie de mare actualitate.

5) Există în continuare diferenţe marcante între sistemul acuzatorial (anglo-american) şi cel inchizitorial, sau mixt, specific Europei continentale.

6) Tortura, deşi a fost scoasă din arsenalul legal al mijloacelor de anchetă din ţările civilizate, continuă să fie utilizată în mod ilegal la proporţii îngrijorătoare.

7) Prevenirea criminalităţii reprezintă componenta esenţială a oricărei politici anticriminale contemporane.

TEME:

— *Explicaţi actualitatea fiecăreia din ideile exprimate de Beccaria în opera sa Despre delicte şi pedepse*.

A4) Dimensiunea criminologică

Opera lui Beccaria conţine idei filozofico-juridice cu un mare impact socio-legislativ şi de o mare longevitate.

Creaţia lui Beccaria are şi o dimensiune criminologică incontestabilă.

În cursul Tratatului regăsim germeni ai ideilor exprimate ulterior de Ferri, Garofalo.

Sutherland.

Beccaria a avut intuiţii corecte din punct de vedere criminologic, cum ar fi:

— Rolul certitudinii pedepsei în limitarea criminalităţii;

— Caracterul criminogen al unor practici şi instituţii juridice.

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE

— *Principalele idei exprimate de Beccaria în opera sa* Despre *delicte şi pedepse*.

— *Actualitatea ideilor lui Beccaria*. REFERATE:

Despre delicte şi pedepse – actualitatea principiilor (ideilor) lui Beccaria

b) Principalele şcoli criminologice

B1) Şcoala geografică (sau cartografică)

Reprezentanţi ai acestei scoli au fost belgianul Quetelet şi francezul Guerry

Lambert Adolphe Quetelet (1796 – 1874), doctor în matematică, a fost directorul Observatorului astronomic din Bruxelles.

Principala sa lucrare a fost: «Despre om şi dezvoltarea facultăţilor sale sau Eseu de fizică socială», unde sunt cuprinse principalele constatări legate de fenomenul criminal. Această lucrare completată şi revizuită a fost republicată spre sfârşitul carierei lui Quetelet sub denumirea «Fizica socială sau Eseu cu privire la dezvoltarea facultăţilor omului».

Quetelet aplică fenomenelor sociale metode împrumutate din fizică şi realizează o ştiinţă a omului mediu, fizica socială.

Accentuează importanţa educaţiei morale, care prevalează asupra instrucţiei şcolare.

Apreciază că nu sărăcia generează criminalitate ci, mai degrabă discrepanţa între posibilităţile materiale şi nevoile, aspiraţiile oamenilor.

Andre-Michel Guerry (1802 – 1866), jurist de profesie, a fost directorul departamentului de statistică penală de la Ministerul Justiţiei din Franţa.

Lucrări: – «Eseu asupra statisticii morale în Franţa»;

— «Statistica morală a Angliei comparată cu Statistica morală a Franţei».

Repartizează departamentele franceze în cinci regiuni în cadrul cărora observă o regularitate a criminalităţii. Din această regularitate remarcabilă rezultă ideea potrivit căreia „precum fenomenele naturale, comportamentul uman este şi el supus unor legi".

Constată şi el, ca şi Quetelet, că nici sărăcia şi nici instrucţia şcolară nu au o influenţă directă asupra dinamicii criminalităţii.

Cercetările ambilor reprezentanţi ai şcolii geografice s-au bazat pe primele statistici criminale europene.

Cei doi cercetători au formulat «Legea termică a criminalităţii» lege potrivit căreia: „infracţiunile împotriva persoanelor predomină în regiunile sudice şi în timpul sezonului cald, iar infracţiunile contra patrimoniului predomină în regiunile nordice şi în timpul sezonului rece".

TEME:

— *Ce constată Legea termică a criminalităţii*?

B2) Şcoala Lyoneză

Alexandre Lacassagne (1843 – 1924), profesor de medicină legală la Universitatea din Lyon, a fost principalul exponent al acestei şcoli.

Teoria lui Lacassagne se poate rezuma la câteva aforisme care au rămas celebre:

— Orice act dăunător existenţei unei colectivităţi este o crimă;

— Orice crimă este un obstacol în calea progresului;

— Mediul social este «supa de cultura» a criminalităţii; microbul este criminalul, un element care nu are importanţă decât în ziua în care găseşte «supa» care îl face să fermenteze;

— Societăţile au criminalii pe care îi merită.

Opiniile mai sus menţionate au reuşit să inducă în eroare pe mulţi istorici ai criminologiei, care au făcut din Lacassagne «şeful» unei şcoli a mediului social practic inexistentă.

În realitate Lacassagne a fost un partizan al frenologiei lui Gall şi un admirator secret al lui Lombroso pentru criticarea căruia şi-a dedicat aproape întreaga energie.

La moartea lui Lombroso, Lacassagne abandonează orgoliile şi publică un articol elogios la adresa rivalului său.

B3) Şcoala socialistă

Are ca fundament opiniile formulate de Marx (1818 – 1883) şi Engels (1820 – 1895).

Potrivit concepţiei marxiste, criminalitatea depinde de condiţiile economice, în sensul că inegalitatea economică generează criminalitate.

Din considerente ideologice şcoala socialistă prezintă o variantă extremă, transformând explicaţii parţiale în explicaţii cu caracter general, valabile pentru fenomenul criminal în ansamblu. Se comite astfel o eroare de ordin ştiinţific, sesizată chiar în epocă de Garofalo.

Căderea comunismului a antrenat pierderea unicului suport al criminologiei marxiste, cel ideologic.

TEME:

— *Cum a combătut Garofalo teoriile socialiste*? B4) Şcoala interpsihologică

Fondatorul acestei orientări a fost criminologul francez Gabriel Tarde (1843 – 1904). Principalele lucrări:» Criminalitatea comparată» şi «Legile imitaţiei». Constată o creştere a criminalităţii în cifră

absolută, de proporţii îngrijorătoare.

Atrage atenţia asupra unor capcane ale statisticilor. Astfel, a observat o scădere a numărului de crime, în timp ce delictele crescuseră de trei ori. Era vorba însă de o deformare a realităţii ca urmare a faptului că un număr mare de fapte au trecut din categoria crimelor în cea a delictelor.

Teoria lui Tarde se fondează pe constatarea potrivit căreia raporturile interumane sunt guvernate de un fapt social fundamental: imitaţia. Comportamentul criminal este un comportament imitat.

Tarde considera că sociologia nu este decât o interpsihologie, atâta timp cât nu avem de a face decât cu raporturi interindividuale.

Privită ca teorie socială cu caracter general, construcţia lui Tarde este criticabilă. Cu toate acestea, rolul important al imitaţiei în cadrul comportamentului uman este subliniat şi în psihologia contemporană.

TEME:

— *Explicaţi rolul imitaţiei în raporturile interumane în opinia lui Gabriel Tarde*. B5) Scoala sociologică

Principalul reprezentant este Emile Durkheim (1858 – 1917).

Principalele lucrări ale acestuia: «Despre diviziunea muncii sociale», «Regulile metodei sociologice», «Suicidul», «Două legi ale evoluţiei penale».

E. Durkheim reduce faptele morale la fapte sociale, pe care le consideră independente de conştiinţa individuală. El consideră crima un fenomen de normalitate socială.

Crima este nu numai un element inerent oricărei societăţi sănătoase, ci chiar un «factor de sănătate publică», ceea ce duce la următoarele concluzii»

1. din moment ce crima este un fenomen normal, ea nu provine din cauze excepţionale, ci din structura însăşi a culturii căreia îi aparţine;

2. deoarece criminalitatea este rezultatul marilor curente colective ale societăţii, existenţa şi raporturile sale cu ansamblul structurii sociale prezintă un caracter de permanenţă;

3. deci, criminalitatea trebuie înţeleasă şi analizată nu prin ea însăşi, ci totdeauna relativ la o cultură determinată în timp şi spaţiu.

Durkheim introduce termenul de anomie (cuvântul provine din grecescul anomos: fără lege) pe care îl înţelege în sensul de «slăbire a

rolului normelor sociale».

TEME:

— *În ce constă originalitatea opiniilor lui Durkheim*?

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Principalele şcoli criminologice*: *reprezentanţi*, *puncte de vedere exprimate de aceştia*.

PRELEGEREA III – CRIMINOLOGIE ETIOLOGICĂ: Pozitivismul italian

a) Premisele pozitivismului italian

1. Semieşecul şcolii clasice a dreptului penal, respectiv neputinţa acesteia de a propune soluţii valabile pentru limitarea fenomenului criminal.

Gândirea pozitivistă apare ca o continuare, dar şi ca o replică la şcoala clasică.

TEME:

— *Arătaţi cum sintetizează Enrico Ferri raporturile dintre cele două orientări*, *clasică şi pozitivistă*.

2. Dezvoltarea cercetării ştiinţifice, în general, şi, în particular, aplicarea metodei inducţiei pozitive, caracteristică pentru secolul al XIX-lea.

O influenţă considerabilă asupra ideilor pozitiviste a fost exercitată de doctrina evoluţionistă.

Studiile realizate de Gall şi Morel au influenţat la rândul lor, în mod direct şi decisiv, în primul rând cercetările lui C. Lombroso dar şi pe cele ale celorlalţi reprezentanţi ai pozitivismului:

a) Franz Joseph Gall (1758 – 1828) a studiat medicina la Strasbourg şi Viena, fiind preocupat în principal de problemele legate de anatomia creierului. Între 1810 – 1819 apar cele patru volume ale celei mai importante dintre lucrările sale: «Anatomia şi fiziologia sistemului nervos în general şi a creierului în particular».

Gall formulează o teorie a tendinţelor umane potrivit căreia comportamentul omului este reglat prin «jocul» unor tendinţe care îşi găsesc fiecare «condiţia materială de posibilitate» într-o porţiune a cortexului. Porţiunea este proeminentă dacă tendinţa este dezvoltată şi, respectiv, atrofică dacă tendinţa este redusă, rezultând o adevărată «cartografie corticală».

Potrivit lui Gall ar exista, în principiu, trei zone care ar putea interesa fenomenul criminal şi care ar putea fi sondate printr-o

«cranioscopie abilă».

Gall a fost primul susţinător al ideii de «localizare», idee ce a fost reluată ulterior de numeroşi savanţi, dând naştere unor polemici aprinse.

Astăzi ştim că localizarea există până la un anumit punct. În acelaşi timp, deoarece marea majoritate a activităţilor mentale cer ca numeroase zone corticale să lucreze în colaborare, ideea de localizare nu poate fi sistematizată şi împinsă până la ultimele ei consecinţe.

TEME: – *Indicaţi particularităţile celor trei zone craniene care, potrivit lui Gall, ar putea influenţa fenomenul criminal*?

b) Benedict August Morel (1809 – 1873), de profesie medic psihiatru, şi-a desfăşurat activitatea într-un azil public, unde a efectuat cercetări concretizate într-o vastă lucrare: „Tratat privind degenerescentele fizice, intelectuale şi morale ale speciei umane".

Morel concepe degenerescenţa ca pe o maladie ereditară, maladie ce are drept efect o deviere a individului de la tipul normal.

El tratează pe larg problema nebuniei morale şi face o clasificare a maladiilor mentale arătând care sunt cele predispuse la crima.

3. A treia premisă generală a pozitivismului este reprezentată de explicaţiile cu privire la fenomenul criminal, anterioare sau contemporane cu şcoala pozitivistă, explicaţii grupate în principalele şcoli criminologice.

Explicaţiile formulate în cadrul şcolilor amintite au constituit puncte de reper importante pentru cercetătorii italieni.

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Premisele pozitivismului italian*.

b) Cesare Lombroso

(1835 – 1909)

Cesare Lombroso s-a născut la 6 noiembrie 1835 la Viena. Şi-a făcut studiile la facultăţile din Padova, Viena şi Pavia, iar din anul 1859 a început să lucreze ca medic militar.

În anul 1864 i se încredinţează cursul de psihiatrie la Universitatea din Pavia şi devine, în acelaşi timp, director al unui azil de alienaţi.

În 1876 ocupă postul de profesor de medicină legală la Torino.

În acelaşi an publică lucrarea «L'Uomo delinquente», care în scurt timp îl face celebru.

Alte lucrări: «Antropologia criminală şi recentele ei progrese», «Omul de geniu».

Sub influenţa ideilor sale are loc în 1885 la Roma, primul Congres Internaţional de Antropologie criminală.

Cesare Lombroso a murit la 18 octombrie 1909.

B1) Teoria anormalităţii biologice

La originea cercetărilor lombrosiene a stat descoperirea, la craniul unui criminal, în zona occipitală medie, a unei adâncituri accentuate, trăsătură ce se regăsea la unele cranii primitive. Această descoperire i-a sugerat lui Lombroso ipoteza atavismului (adică oprirea în dezvoltare pe lanţul filogenetic). Pentru verificarea acestei ipoteze Lombroso a efectuat numeroase cercetări, ajungând la studierea a 383 de cranii.

A reuşit să distingă aşa-zisele stigmate ale omului criminal: sinusurile frontale foarte depărtate, pometii şi fălcile voluminoase, orbitele mari şi depărtate, asimetria feţei şi a deschiderilor nazale, apendice lemurian al fălcilor.

A studiat anomalii ale creierului, ale scheletului şi ale unor organe interne.

A extins cercetările la criminali în viaţă. Printre altele a constatat faptul că lipsa durerii (analgezia) îl apropie pe criminal de omul sălbatic.

O a doua fază a cercetărilor s-a referit la unele malformaţii morfo-funcţionale de natură degenerativă.

În acest context Lombroso a stabilit existenţa unor analogii între «nebunul moral» şi «criminalul născut», mai ales sub aspectul simţului moral.

Examinarea criminalului nebun a scos la iveala existenţa aceloraşi stigmate ca şi în cazul omului criminal, stigmate ce sunt explicate de această dată pe baza degenerescenţei.

Într-o ultima etapă Lombroso se concentrează asupra studiului epilepsiei. El considera că epilepsia este, pe de o parte, «una dintre psihozele cele mai atavice» iar, pe de altă parte, «nucleul tuturor degenerescenţelor».

În concluzie, teoria lombrosiană parcurge trei faze:

1. natura atavică a criminalului;
2. raportul dintre degenerescentă şi criminalitate;
3. criminalitatea ca formă a epilepsiei; impulsurile spre crimă

sunt considerate a fi echivalentul convulsiilor epileptice.

În teoria lombrosiană fenomenul criminal este determinat de o anormalitate biologică bazată pe atavism organic şi psihic şi pe o patologie epileptică.

B2) Importanţa operei lombrosiene

Lombroso a fost primul care a făcut ca studiul criminalului să treacă de la faza metafizică la studiul ştiinţific, aplecându-se asupra realităţii. Cercetările lui Lombroso au constituit punctul de plecare a numeroase investigaţii ştiinţifice cu privire la fenomenul criminal.

Lombroso este un precursor al biotipologiei.

Opera sa conţine constatări utile şi actuale, cum ar fi cele referitoare la infractorii bolnavi mintal, la alcoolism etc.

Lombroso neagă ideea de liber arbitru şi, implicit, pe cea de răspundere morală, ca temei al represiunii.

REFERATE:

— *Omul de geniu*;

— *Omul criminal*;

— *Antropologia criminală şi recentele ei progrese*. ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Teoria anormalităţii biologice*

— *Importanţa operei lombroziene*.

c) Raffaele Garofalo

(1851 – 1934)

Baronul R. Garofalo a fost magistrat de carieră, îndeplinind funcţia de Preşedinte de Cameră la Curtea de Apel din Neapole.

Principala sa lucrare, «Criminologie», a fost publicată prima dată în 1885. Este primul care a utilizat denumirea de criminologie în sensul contemporan.

C1) Teoria anormalităţii morale

Construcţia teoretică a lui Garofalo se întemeiază pe noţiunea de delict natural.

Noţiunea de crimă trebuie privită din punct de vedere sociologic, nu juridic.

Pentru a stabili noţiunea de crimă trebuie realizată distincţia dintre delicte naturale şi delicte convenţionale. Noţiunea de crimă, în sens sociologic, ar trebui să includă doar categoria delictelor naturale.

Crima răneşte acele sentimente pe care le numim «simţul moral» al unei colectivităţi. Singurele sentimente care au importanţă

pentru morala socială sunt «sentimentele altruiste». În categoria sentimentelor altruiste există două constante: «mila şi probitatea». Pe baza celor două sentimente fundamentale, mila şi probitatea, Garofalo consideră că se poate realiza identificarea delictelor naturale, a crimelor: „elementul de imoralitate necesar pentru ca un act dăunător să fie considerat drept criminal de către opinia publică, este vătămarea acelei părţi a simţului moral care constă în sentimentele altruiste fundamentale, mila şi probitatea…”

Garofalo îşi propune identificarea tipului criminal, a individului capabil să comită un delict natural. Pentru aceasta Garofalo recurge la o evaluare obiectivă a rezultatelor cercetărilor întreprinse de Lombroso şi discipolii săi.

Pe baza acestei evaluări Garofalo admite ideea că delincvenţii sunt fiinţe aparte, din punct de vedere antropologic tipul criminal fiind departe de a fi conturat.

Criminalul este un anormal deoarece diferă de majoritatea contemporanilor şi concetăţenilor săi prin «lipsa anumitor sentimente» şi a anumitor dezgusturi.

Pentru Garofalo «criminalul tipic este un monstru în plan moral»; este acela căruia «îi lipseşte total altruismul».

Garofalo admite existenţa unei zone intermediare între delincvenţi şi oamenii normali, deoarece consideră că este imposibil să tragem o linie care să separe în mod distinct lumea criminală de cea a oamenilor onești, pentru că există peste tot în natură grade şi nuanţe.

În cadrul tipului criminal general conceput, Garofalo stabileşte următoarele categorii: 1) asasini; 2) violenţi; 3) necinstiţi; 4) cinici.

TEME:

— *Arătaţi diferenţa între delictele naturale şi cele convenţionale*.

C2) Importanţa operei lui Garofalo

Teoria anormalităţii morale nu poate constitui o explicaţie general valabilă. O serie de teorii moderne cu privire la fenomenul criminal au preluat însă ideea, integrand-o într-un cadru explicativ mai larg.

Garofalo constată că instrucţia nu are efect benefic direct asupra fenomenului criminal.

Arată că religia ar putea avea efecte benefice doar dacă perceptele morale sunt receptate în copilărie.

Demonstrează că factorii economici nu reprezintă adevărata

cauză a criminalităţii. Introduce noţiunea de periculozitate a infractorului.

Garofalo deţine prioritatea în sublinierea necesităţii efectuării de anchete sociale cu privire la infractor.

REFERATE:

— *Criminologie*: *distincţia delict natural – delict convenţional*;

— *Ideea de cod penal european la Garofalo*

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE

— *Teoria anormalităţii morale*;

— *Importanţa operei lui Garofalo*.

d) Enrico Ferri

(1856 – 1929)

Ferri a urmat studii juridice la Universitatea din Bologna. A fost profesor universitar, avocat şi om politic. A avut o bogată activitate ştiinţifică.

Principala lucrare a lui Ferri a apărut în 1881 sub denumirea «Noile orizonturi ale dreptului penal» şi a fost republicată ulterior cu titlul «Sociologie criminală». În această lucrare autorul formulează o teorie multifactorială a delictului.

Ferri constată că în doctrina criminologică, de-a lungul timpului, au existat trei mari variante explicative cu privire la originea delictului, care a fost considerat un fenomen de:

— Normalitate (fie biologică, fie socială);

— Anormalitate biologică;

— Anormalitate socială.

Deşi utilizează formula anormalitate biologico – socială, Ferri ia în considerare şi factorul psihic.

TEME:

— *Care este originea delictului în opinia lui Ferri*? D1) Teoria anormalităţii biopsiho-sociale

În construirea teoriei sale Ferri pleacă de la clasificarea criminalului în cinci categorii:

1) criminalii nebuni;

Intră în această categorie toate cazurile patologice. O varietate aparte o reprezintă nebunul moral.

2) criminalii născuţi;

Sunt cei la care se regăsesc, de o manieră evidentă, caracteristicile speciale ale omului criminal relevate de antropologia

criminală. Marea majoritate a recidiviştilor este alcătuită din criminali născuţi sau criminali din obişnuinţă.

3) criminalii obişnuiţi sau din obişnuinţă dobândită;

Se caracterizează prin slăbiciune morală la care se adaugă stimuli ai circumstanţelor şi mediului corupt. Deseori încep activitatea infracţională la o vârstă fragedă şi comit infracţiuni contra proprietăţii. Detenţia îi degradează fizic şi moral, în loc să îi ajute să se îndrepte.

4) criminalii de ocazie;

În această categorie se regăsesc cei care sunt împinşi să comită fapte penale de unele condiţii legate de mediul fizic şi social.

5) criminalii din pasiune;

Sunt o varietate a criminalilor de ocazie. Comit de cele mai multe ori atentate contra persoanei. Au un temperament sanguin sau nervos şi o sensibilitate exagerată.

Graniţele între cele cinci categorii de criminali nu sunt foarte ferme.

Factorii criminogeni sunt grupaţi de Ferri în trei categorii:

1) factorii antropologici; aceştia sunt divizaţi la rândul lor în trei subcategorii:

a) constituţia organică;

b) constituţia psihică;

c) caracteristicile personale ale criminalului.

2) factorii fizici sau cosmo-telurici;

— Cuprind toate cauzele aparţinând mediului fizic.

3) factorii sociali;

— Rezultă din mediul social în care trăieşte delincventul.

Concluzia este că în opinia lui Ferri, crima ca fenomen individual este determinata de o multitudine de factori concurenţi de natură biologică, psihologică şi socială.

TEME:

— *Daţi exemple de factori criminogeni de natură fizică şi de natură socială*.

D_2) Contribuţia lui Ferri la dezvoltarea gândirii criminologice

Ferri constata că într-un mediu social dat, în condiţii individuale şi fizice date, se produce un număr determinat de infracţiuni. În condiţii deosebite, legate de fenomene economice sau politice, numărul infracţiunilor poate atinge un prag maxim. Astfel, se impun două constatări importante:

— Nu există o regularitate a fenomenului criminal;

— Pedepsele nu au eficienţa care le este atribuită în general.

Concluzia este că trebuie să se recurgă la echivalenţi ai pedepselor.

Ferri elaborează un adevărat program de reformă socială:

— În plan economic;

— Din punct de vedere politic;

— În domeniul ştiinţific;

— În plan civil şi administrativ;

— În privinţa educaţiei

Ferri formulează teoria pozitivistă a răspunderii penale.

Astfel, Ferri neagă ideea de liber arbitru. Se neagă implicit ideea de răspundere morală, pe care o înlocuieşte cu răspunderea socială.

TEME:

— *Ce reprezintă echivalenţii pedepselor în opinia lui Ferri*?;

— *Indicaţi elemente din programul de reformă elaborat de Ferii (în plan economic, politic, ştiinţific, civil, administrativ şi educaţional)*;

— *Explicaţi teoria pozitivistă a răspunderii penale formulată de Ferri*.

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Tipuri de criminal şi factori criminogeni la E. Ferri*;

— *Contribuţia lui Ferri la dezvoltarea gândirii criminologice*.

REFERATE:

— *Sociologie criminală*;

— *Tipuri de criminal şi factori criminogeni*;

— *Substitutele (echivalenţii) pedepsei*;

— *Negarea ideii de liber arbitru*.

e) Caracteristicile şcolii pozitiviste

1) Studiul complet al fenomenului criminal, ca realitate umană şi socială şi, în mod corelativ, contestarea viziunii abstracte asupra crimei;

2) Formularea unor concluzii bazate pe observarea fenomenului criminal, pe metoda inducţiei pozitive şi renunţarea la deducţia apriorică, speculativă;

3) Negarea „liberului arbitru" şi înlocuirea acestei idei cu cea a determinismului biopsiho-social;

4) Înlocuirea ideii de răspundere morală cu cea de răspundere socială;

5) Justificarea activităţii juridico-penale prin raţiuni de apărare socială, ceea ce presupune măsuri de protecţie şi măsuri de prevenire.

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE: – *Caracteristicile şcolii pozitiviste*.

PRELEGEREA IV – CRIMINOLOGIE ETIOLOGICĂ: Teoriile etiologice moderne

TEORIILE ETIOLOGICE MODERNE

Explicaţiile etiologice moderne prezintă următoarele caracteristici:

1) admit ideea că fenomenul criminal reprezintă un fenomen multifactorial;

2) diversele teorii etiologice s-au ocupat fiecare în mod prioritar de o anumită categorie de factori care au fost consideraţi preponderenţi (biologici, morali, sociali), fără ca prin aceasta să se nege caracterul multifactorial al fenomenului criminal;

3) se pleacă de la premisa că şi comportamentul criminal, ca şi celelalte conduite umane, reprezintă un comportament psihologic; de aceea, teoriile etiologice moderne au un element comun: factorul psihologic.

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE – *Caracteristicile teoriilor etiologice moderne*.

a) Teoriile psihobiologice

Continuă tradiţia lombrosiană.

Conform ideii centrale a acestor teorii, crima ca fenomen individual are o bază biologică.

Se consideră că ceilalţi factori, exteriori individului, au doar un rol secundar. A1) Teoria biotipologică

Se afirmă că există o corelaţie între activitatea criminală şi biotip.

Ernest Kretschmer (1888 – 1964), psihiatru german, a observat existenţa unei relaţii între unele tipuri morfologice şi anumite tulburări psihice.

În principala sa lucrare: «Structura corpului şi caracterul» Kretschmer consideră că se pot distinge patru tipuri de indivizi:

1) tipul picnicomorf (sau picnic);

2) tipul leptomorf (sau astenic);

3) tipul atletomorf (sau atletic);

4) tipul displastic.

TEME:

— *În raport cu ce elemente se poate stabili corelaţia între activitatea criminală şi biotip*?

— *Explicaţi cele patru tipuri de indivizi potrivit teoriei lui Kretschmer*.

A2) Teoria inadaptării biopsihice

A fost formulată de criminologul suedez Olof Kinberg în lucrarea „Probleme fundamentale ale criminologiei".

Pentru a stabili cauzele crimei este necesar a se analiza structura biopsihică a individului, personalitatea acestuia.

Există două elemente ce trebuie avute în vedere la analiza structurii biopsihice:

I) Nucleul constituţionalreprezintă suma tendinţelor reacţionale ale individului. Se pot distinge patru trăsături psihologice fundamentale ce alcătuiesc nucleul constituţional:

1. capacitatea – nivelul maxim pe care poate să îl atingă inteligenţa unui individ sub influenţa unor condiţii de mediu optim;

2. validitatea – cantitatea de energie de care dispune individul;

3. stabilitatea – se referă la facultatea subiectului de a dobândi compertamente ferme, durabile, astfel încât să poată face acelaşi lucru în acelaşi fel, economisind forţă;

4. soliditatea – se referă la coeziunea internă a personalităţii, în opoziţie cu disociabilitatea.

Aceste trăsături se regăsesc în personalitatea indivizilor în cantităţi variabile: în excedent, mediu sau deficitar. În cazuri extreme vom avea perechi diametral opuse (ex. supercapabil-subcapabil)

Pe de altă parte este nevoie a se lua în calcul şi cel de-al doilea element:

II) Funcţia morală

— Este compusă din elemente emoţionale şi elemente cognitive. Dacă se ia în considerare calitatea acestor elemente se pot distinge patru categorii de subiecţi:

1. indivizi a căror funcţie morală se reduce la unele cunoştinţe ale evaluărilor morale, general acceptate, dar cărora le lipseşte elementul emoţional aproape complet;

2. indivizi care nu numai că posedă cunoştinţe despre regulile morale dar sunt capabili să reacţioneze emoţional la stimuli adecvaţi;

3. indivizi ale căror funcţii morale au suferit modificări în urma unor leziuni patologice ale ţesuturilor cerebrale;

4. indivizi care cunosc regulile morale, răspund emoţional la stimuli, însă au o percepţie deformată a sensului real al actului; sunt în eroare cu privire la semnificaţia morală a acestuia.

În urma combinaţiei dintre un anumit tip de nucleu constituţional şi o anumită configuraţie a funcţiei morale, rezultă indivizi inadaptaţi care, la anumiţi stimuli, vor reacţiona în contradicţie cu legea penală.

Kinberg studiază şi cazurile psihopatologice, unde există de obicei alterări grave ale funcţiei morale şi analizează predispoziţiile spre delict în aceste cazuri.

TEME:

— *Care sunt trăsăturile psihologice fundamentale care alcătuiesc nucleul constituţional*?

— *Ce categorii de subiecţi pot fi desprinse pe baza configuraţiei funcţiei morale*?

A3) Teoria constituţiei criminale

Reprezentantul acestei teorii este criminologul italian Benigno di Tullio, profesor la Universitatea din Roma, a cărui principală lucrare «Tratat de antropologie criminală» a fost publicat prima oară în 1945.

Pentru di Tullio studiul crimei nu poate fi exclusiv biologic ori exclusiv sociologic, ci totdeauna biosociologic.

Autorul încearcă să determine factorii ce conduc la formarea unei personalităţi criminale.

Cercetările şi concluziile lui di Tullio s-au apropiat cel mai mult de teoria lombrosiană. Autorul se foloseşte însă de unele descoperiri noi în domeniul biopsihologiei şi geneticii; în plus, nu evită să se pronunţe asupra factorilor sociali şi asupra legăturii dintre aceştia şi personalitatea criminală.

TEME:

— *Ce înţelege B. di Tullio prin constituţie criminală*?

— *Care sunt factorii care conduc la formarea unei personalităţi criminale*, *potrivit lui B. di Tullio*?

A4) Teoria genetică

Cariotipul uman presupune 46 de cromozomi dispuşi în 23 de perechi, din care 22 reprezintă „soma" (partea nereproductivă), iar o pereche reprezintă germenul (partea ce asigura reproducerea) alcătuită din cromozomi sexuali.

Sexul genetic este condiţionat de prezenţa sau absenţa unui

cromozom particular notat cu litera y: astfel formula feminină este 46 xx iar formula masculină este 46 xy.

Anomaliile cromozomiale frecvente la delincvenţi sunt în legătură cu cromozomii sexuali.

a) o primă anomalie relevantă din punct de vedere criminologic ce a fost descoperită este reprezentată de formula 47 xxy, respectiv existenta suplimentară a unui cromozom de tipul x (anomalie denumită sindromul Klinefelter). Infracţiunile comise de cei care prezintă această anomalie sunt diverse, de la furt la agresiune; s-a putut constata totuşi o tendinţă spre fapte cu tematică sexuală.

b) o a doua aberaţie cromozomială este reprezentată de sindromul xyy, unde apare deci un cromozom y în exces. Predispoziţia spre comiterea de infracţiuni este mai accentuată la indivizii având această anomalie, faţă de cei atinşi de sindromul Klinefelter. Specific pentru subiecţii purtători ai unui y suplimentar este comiterea unor infracţiuni de violenţă.

Ambele anomalii pot exista şi la indivizi perfect normali. Prin urmare explicaţiile bazate pe formula cromozomială nu pot fi generalizate. Concluzia poate fi că aceste anomalii constituie o predispoziţie şi chiar dacă indivizi cu astfel de anomalii ajung să comită frecvent infracţiuni, acest deznodământ nu este obligatoriu. Interesul cercetării criminologice în acest domeniu s-a diminuat pentru o perioadă, un rol important în acest sens avându-l şi problemele etico-juridice pe care le-au generat aceste cercetări.

TEME:

— *Sindromul Klinefelter*: *caracteristici*, *frecvenţă*, *fapte comise*.

— *Sindromul 47 xyy*: *caracteristici*, *frecvenţă*, *specificul criminalităţii*.

— *Care sunt problemele etico-juridice legate de teoria genetică*?

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Teoria biotipologică*;

— *Teoria inadaptării biopsihice*;

— *Teoria constituţiei criminale*;

— *Teoria genetică*.

b) Teoriile psihosociale

Acordă o importanţă sporită factorilor sociali ai fenomenului cârminal.

Încearcă să răspundă la întrebarea: de ce viaţa socială

determină anumiţi indivizi să comită fapte penale, în timp ce alţi indivizi nu devin delincvenţi? Aceste teorii sunt denumite teoriile factorilor sociali ai delincvenţei şi intră în această categorie Teoria asociaţiilor diferenţiate, Teoria conflictelor de culturi şi Teoria anomiei.

Există şi unele excepţii, unde întrebarea este pusă dintr-o perspectivă contrară: de ce majoritatea indivizilor se supune legii şi nu comite fapte penale? Aceste teorii au fost regrupate sub denumirea Teoriile factorilor sociali ai respectului legii penale. Aparţine acestei categorii Teoria angajamentului.

B1) Teoria asociaţiilor diferenţiate

Aparţine criminologului american Edwin Sutherland, profesor la Universitatea din Indiana.

Principala sa lucrare a fost publicată iniţial cu titlul «Criminologie», în anul 1924 şi republicată în 1934 sub denumirea «Principii de criminologie». În această lucrare este formulată teoria asociaţiilor diferenţiate.

Explicaţia actului criminal în viziunea lui Sutherland presupuneurmăto arele coordonate:

1. comportamentul criminal este învăţat;

2. Învăţarea se realizează în contact cu alte persoane, printr-un proces complex de comunicare;

3. Învăţarea are loc mai ales în interiorul unui grup restrâns de persoane;

4. procesul de învăţare presupune: asimilarea tehnicilor de comitere a infracţiunilor; orientarea mobilurilor, a tendinţelor impulsive, a raţionamentelor şi atitudinilor;

5. orientarea mobilurilor şi a tendinţelor impulsive se face în funcţie de interpretarea favorabilă sau defavorabilă a dispoziţiilor legale;

6. un individ devine criminal dacă interpretările defavorabile respectului legii domină interpretările favorabile;

7. asociaţiile diferenţiate pot varia în privinţa duratei, frecvenţei, intensităţii etc.

8. formaţia criminală prin asociaţie nu se dobândeşte doar prin imitaţie;

9. comportamentul criminal este expresia unui ansamblu de nevoi şi valori, dar nu se explică prin aceasta.

Un grup poate fi organizat fie de manieră a favoriza dezvoltarea fenomenului criminal, fie de maniera a i se opune. Majoritatea grupurilor sunt ambivalente, iar rata criminalităţii este expresia unei organizări diferenţiate a grupului.

TEME

— *Care sunt tipurile de explicaţii ştiinţifice ale fenomenului criminal*, *potrivit lui Sutherland*?

REFERATE:

— *Teoria asociaţiilor diferenţiate*;

— *Delincvenţa juvenilă*;

— *Criminalitatea gulerelor albe*.

B2) Teoria conflictelor de culturi

Aparţine criminologului american Thorsten Sellin, fost profesor al Universităţii din Pennsylvania şi preşedinte al Societăţii Internaţionale de Criminologie.

Principala sa lucrare: «Conflictul cultural şi crima» – publicată prima oară în 1938.

Sellin considera că o cunoaştere pur ştiinţifică în criminologie este iluzorie. În aceste condiţii, «ambiţia» criminologiei ar trebui să se limiteze doar la formularea unor ipoteze cu un grad sporit de probabilitate. În acest sens considera Sellin că trebuie apreciată şi propria lui teorie.

Termenii de cultură şi conflict au, pentru Sellin, o semnificaţie particulara.

Se poate vorbi de un conflict cultural atunci când conduita unei persoane, socialmente aprobată sau chiar cerută într-o anumită situaţie într-un grup, nu este apreciată de aceeaşi manieră în celelalte grupuri sociale la care persoana respectivă datorează supunere.

Există în principal trei situaţii generatoare de conflict:

1. conflictul poate să apară între două atitudini perfect morale, dar bazate pe valori diferite (de exemplu în cazul colonizării);

2. conflictul se poate situa între legi arbitrare ori legi care favorizează corupţia, pe de o parte, şi indivizi care se supun unor concepţii morale sănătoase, pe de altă parte; (de exemplu în cazul stării de ocupaţie);

3. conflictul se poate ivi între legi conforme cu valorile socialmente acceptate şi indivizi ce au coduri morale particulare. (de exemplu în cazul imigranţilor)

Teoria conflictelor de culturi, ca şi cedalte teorii criminologice, nu poate oferi decât o explicaţie parţială cu privire la etiologia fenomenului criminal.

TEME:

— *Ce înţelege Sellin*, *în explicaţiile sale*, *prin termenii*: «*cultura*» *şi* «*conflict cultural*»?

B3) Teoria anomiei

Această teorie a fost formulată de sociologul american Robert K. Merton în lucrarea «Teoria socială şi structura socială».

Pe de o parte, Merton îşi însuşeşte concepţia lui Durkheim potrivit căreia criminalitatea este o problemă intim legată de structura socială şi variază în funcţie de această structură.

Pe de altă parte, este preluată de la sociologul francez noţiunea de *anomie*, care este adaptată situaţiei concrete pe care o prezenta, la aceea dată, societatea americană.

Anomia este concepută ca o stare de absenţă ori de slabire a normei, ceea ce duce la o lipsă de coeziune între membrii comunităţii. În explicarea stării de anomie autorul utilizează două concepte: cel de cultură şi cel de organizare socială.

Starea de anomie se instalează atunci când există un decalaj prea mare între scopurile propuse şi mijloacele legitime, accesibile pentru anumite categorii sociale. Aceste categorii defavorizate recurg la mijloace ilegale, la criminalitate, pentru satisfacerea scopurilor propuse de cultura ambiantă.

Ipotezele sugerate de Merton au trezit un interes deosebit în lumea ştiinţifică şi numeroase cercetări ulterioare au încercat să testeze valabilitatea acestor ipoteze.

TEME:

— *Ce înţelege Merton în lucrarea sa prin conceptele de* «*cultură*» *şi* «*organizare socială*»?

B4) Teoria angajamentului

Această teorie aparţine sociologului american Howard S. Becker şi este formulată în cuprinsul celebrei sale lucrări „Outsiders", publicată în anul 1963.

Becker este unul din principalii reprezentanţi ai curentului interacţionist, ce se înscrie în sfera mai largă a criminologiei „reacţiei sociale" care considera ca devianţa şi implicit delincvenţa reprezintă o creaţie a structurilor sociale, structuri ce „etichetează" individul ca

deviant. Cu toate acestea, găsim în lucrarea lui Becker şi un model secvenţial al delincvenţei, model ce poate fi inclus foarte bine în cadrul explicaţiilor privind «trecerea la act». Teoria angajamentului reprezintă însă o explicaţie de tip etiologic.

Motivul pentru care un individ respectă legea penală este acela de a nu pierde avantajele pe care le presupune viaţa socială în care este «angajat». Dimpotrivă, un alt individ poate comite o infracţiune deoarece nu este suficient de angajat în angrenajul social şi practic el nu are ce pierde.

Becker admite că există şi o a doua cale spre delincvenţă şi explică această cale folosindu-se de conceptul de «tehnici de neutralizare». Prin tehnici de neutralizare se au în vedere «justificările» pe care delincvenţii le utilizează pentru a aproba propriile acţiuni infracţionale.

O primă tehnică de neutralizare apare când delincventul se consideră el însuşi descărcat de responsabilitatea propriilor acţiuni.

O a doua tehnică de neutralizare se creează în legătură cu prejudiciul comis prin infracţiune, prejudiciu care deşi este evident, în viziunea infractorului poate fi socotit uneori inexistent.

A treia tehnică este reprezentată de situaţia în care delincventul consideră că vătămarea pe care o produce este justă.

A patra tehnică implică o «condamnare a celor care condamnă», adică un dispreţ faţă de organele de justiţie.

O ultimă tehnică de neutralizare constă în sacrificarea exigenţelor sociale generale în schimbul salvării celor ale unui grup social restrâns.

TEME:

— *Daţi exemple concrete în cadrul fiecăreia din cele cinci tehnici de neutralizare*.

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Teoria asociaţiilor diferenţiate*;

— *Teoria conflictelor de culturi*;

— *Teoria anomiei*;

— *Teoria angajamentului*

c) Teoriile psihomorale

Teoriile psihomorale îşi propun, în primul rând, studierea mentalităţii criminalului, a modului în care se formează o astfel de mentalitate şi a manierei în care ea poate fi deosebită de mentalitatea

noncriminală.

Aceste teorii consideră că biologicul ori socialul nu prezintă interes decât în măsura în care permit o mai bună înţelegere a modului în care se structurează mentalitatea criminală.

C1) Teoriile psihomorale de factură psihanalitică

Intra în aceasta subcategorie a teoriilor psihomorale de natură psihanalitică acele explicaţii ale fenomenului criminal care poartă amprenta psihanalizei freudiene.

C1.1) Contribuţia lui Freud la dezvoltarea gândirii criminologice

Sigmund Freud (1856 – 1939) este creatorul psihanalizei. Din această perspectivă el a abordat, direct sau indirect, şi unele aspecte legate de fenomenul criminal.

Se pot distinge trei aspecte ale contribuţiei lui Freud la dezvoltarea criminologiei:

a) Explicaţiile privind structura şi funcţionarea aparatului psihic.

Aceste explicaţii parcurg două faze: Iniţial Freud a considerat că cele trei instanţe ale vieţii psihice sunt: inconştientul, preconştientul şi conştientul. Ulterior, sinele, eul şi supraeul devin elementele structurante ale psihicului. Aceste elemente au fost utilizate ulterior şi în cercetarea criminologică.

b) Explicaţiile privind etiologia şi tratamentul nevrozelor.

Aceste explicaţii admit că există trei factori a căror acţiune intervine la persoanele bolnave:

1. predispoziţiile ereditare;
2. influenţa unor evenimente din prima copilărie;
3. «renunţarea reală».

Analiza freudiană se axează pe evenimentele din prima copilărie. În această perioadă instinctul sexual parcurge mai multe faze: faza orală, faza anală şi faza genitală. Parcurgerea acestor faze poate da naştere unor «fixaţii ale libidoului» şi pe cale de consecinţă unor nevroze. Tot în această perioadă a copilăriei apare şi se dezvoltă „complexul lui Oedip" considerat de Freud a fi nucleul nevrozelor. Explicaţiile cu privire la nevroze au fost utilizate de teoria personalităţii antisociale şi de teoria criminalului nevrotic.

c) Referirile la fenomenul criminal

Nu abundă în opera freudiană deoarece el nu s-a preocupat în mod nemijlocit de acest subiect.

O primă categorie de referiri ce merită să fie semnalate le găsim în lucrarea „Totem şi tabu". Din aceste referiri rezultă că actul criminal are o origine instinctuală. Crima apare ca o expresie a instinctului sexual greşit canalizat, a complexului lui Oedip.

O altă categorie de referiri la fenomenul criminal o găsim în studiile publicate de Freud în perioada de maturitate a creaţiei ştiinţifice: «Dincolo de principiul plăcerii» şi «Eul şi sinele». Se conturează aici dualismul Eros-Thanatos. Noua viziune asupra instinctelor duce la o nouă posibilitate de explicare a crimei. Pe lângă varianta sexuală apare şi varianta morbidă potrivit căreia crima ar fi explicabilă prin tendinţa umană spre agresiune şi distructivitate, expresii ale instinctului morţii (Thanatos).

Într-o explicaţie directă cu privire la crimă, Freud vede în aceasta o expresie a unui sentiment de culpabilitate tipic nevrozelor, adică rămas în stare de inconştienţă şi anterior faptei. Crima explicată ca formă de eliberare de sub presiunea unui sentiment de vinovăţie are tot o origine instinctuală, dacă avem în vedere că sentimentul culpabil apare datorită unor instincte condamnabile.

TEME:

Explicaţi Complexul lui Oedip;

Arătaţi în ce constă dualismul Eros-Thanatos?

REFERATE:

Introducere în psihanaliză; *Totem şi Tabu*;

Dincolo de principiul plăcerii Eul şi sinele.

C1.2) Teoria criminalului nevrotic

Varianta cea mai cunoscută a acestei teorii aparţine criminologilor Fr. Alexander şi H. Staub şi este expusă în lucrarea acestora, «Criminalul şi judecătorii săi» publicată în anul 1929 la Viena.

Conform acestei teorii criminalitatea poate fi clasificată în următoarele trei categorii:

1) Criminalitatea imaginară, care transpare în vise, fantezii sau acte ratate;

2) Criminalitatea ocazională, specifică persoanelor şi situaţiilor în care Supraeul îşi suspendă instanţa sa morală, în urma unei vătămări sau ameninţări iminente pentru Eu;

3) Criminalitatea obişnuită, care cuprinde trei tipuri de criminali".

a) criminali organici – personalitatea lor ţine de domeniul psihiatriei;

b) criminali normali – caracterizaţi prin aceea că sunt sănătoşi din punct de vedere psihic, dar sunt socialmente anormali;

c) criminalii nevrotici – cei care acţionează în funcţie de mobiluri inconştiente; în cazul lor, Eul este învins de Sine, care scapă determinării Supraeului; sentimentul de culpabilitate şi nevoia de pedeapsă explică (la fel ca la Freud) actul criminal.

C1.3) Teoria personalităţii antisociale

Are la bază constatările psihanalizei freudiene cu privire la evenimentele din prima copilărie, la care se adaugă cercetările obţinute de alţi specialişti.

O variantă a acesteia a fost expusă de Kate Friedlander.

Se consideră în esenţă că, la origine, copilul este o fiinţă absolut instinctivă, dominată de principiul plăcerii. El urmează să se adapteze principiului realităţii printr-un proces lent de modificare sau sublimare a instinctelor. Procesul de adaptare parcurge trei etape:

1. faza primelor relaţii dintre copil şi părinţi – evoluţia instinctului sexual şi rezolvarea complexului oedipian este aici de mare importanţă;

2. faza formării Supraeului – copilul încearcă să se identifice cu părinţii şi are loc un proces imitativ;

3. faza formării relaţiilor de grup în cadrul familiei – are rolul de a asigura adaptarea socială a copilului.

ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Contribuţia lui Freud la dezvoltarea gândirii criminologice*;

— *Teoria criminalului nevrotic*;

— *Teoria personalităţii antisociale*.

C2) Teoriile psihomorale «autonome»

Intră în această categorie diverse explicaţii criminologice de factură psihomorală, unele eliberate total, altele doar parţial, de influenţa psihanalitică.

C2.1) Teoria instinctelor

Aparţine criminologului belgian Étienne de Greeff.

Pentru A. de Greeff personalitatea delincventului, ca şi personalitatea umană în general, este determinată de instincte. Ansamblul de tendinţe instinctive organizate potrivit preocupărilor inteligenţei formează «structura afectivă». În cadrul structurii afective

se pot distinge două grupe fundamentale de instincte: instinctele de apărare şi instinctele de simpatie. Există o opoziţie permanentă între cele două categorii de instincte.

Datorită conflictului dintre instinctele de apărare şi cele de simpatie în structura afectivă se creează un echilibru precar, iar în aceste condiţii «tulburările de caracter şi insuficienţele» inteligenţei vor favoriza trecerea la actul criminal.

TEME:

— *Care este rolul instinctelor de apărare şi al celor de simpatie*?

C2.2) Teoria personalităţii criminale

Aparţine criminologului francez Jean Pinatel.

Pinatel considera inutilă încercarea de a separa oamenii în buni şi răi; nu există diferenţă de natură între oameni. Inexistenţa unei diferenţe de natură între oameni nu excude însă existenţa unor diferenţe graduale în privinţa pragului lor delincvenţial.

Unii indivizi au nevoie de instigări exterioare grave, iar alţii de instigări lejere, pentru a prezenta reacţii delictuale, pentru a realiza trecerea la act. Această diferenţă graduală este dată de anumite trăsături psihologice care alcătuiesc «nucleul central al personalităţii criminale».

Componentele nucleului personalităţii criminale, care comandă condiţiile trecerii la act sunt:

— Egocentrismul;

— Labilitatea;

— Agresivitatea;

— Indiferenţa afectivă.

TEME:

— *Explicaţi fiecare din componentele nucleului personalităţii criminale*. ÎNTREBĂRI / SUBIECTE:

— *Teoria instinctelor*;

— *Teoria personalităţii criminale*.

PRELEGEREA V – CRIMINOLOGIA DINAMICĂ

Definiţia criminologiei dinamice

— Acea subramură a criminologiei teoretice care se ocupă cu studierea fenomenului criminal, din punctul de vedere al mecanismelor şi proceselor care însoţesc trecerea la act.

a) Trecerea la act ca prelungire a explicaţiilor etiologice A1) Modele particulare de trecere la act

Modelul Étienne de Greeff.

Autorul consideră că sunt parcurse, în principal, de către delincvent, trei etape:

1. etapa «asentimentului ineficace»; în această etapă, la un moment dat, trăirile subterane ce tind spre crimă, pătrund spontan în zona conştientului: apare ideea «dispariţiei» eventualei victime.

2. etapa «asentimentului formulat»; în această fază lucrurile se petrec în mare parte de o manieră conştientă; este o etapă contradictorie, de ezitări; individul oscilează între dorinţa ca o anumită persoană să dispară fără contribuţia sa şi ideea că ar putea ajuta la aceasta dispariţie.

3. a treia etapă, «criza», presupune ca dispariţia să fie decisă şi implicit implicarea subiectului; rămân de stabilit doar detaliile.

Drumul spre crimă poate fi oprit în oricare din cele trei etape, prin acţiunea forţelor de inhibiţie interioare, care pot fi eventual stimulate de împrejurări externe.

În acelaşi timp E. de Greeff admite că există acte criminale ce se realizează total în afara schemei propuse, fără parcurgerea vreuneia din etapele descrise.

Modelul Jean Pinatel

Modelul de trecere la act conceput de Pinatel este considerat a fi obiectiv, în sensul că el descrie actul criminal aşa cum acesta este perceput din exterior de către un observator care analizează «dinamica personalităţii agentului».

Pentru J. Pinatel trecerea la act se explică prin acţiunea conjugată a celor patru trăsături psihice esenţiale care alcătuiesc «nucleul personalităţii criminale»: egocentrismul asigură ignorarea oprobriului social; labilitatea permite ignorarea riscului pedepsei; agresivitatea asigură depăşirea obstacolelor materiale; indiferenţa afectivă împiedică apariţia sentimentului că se produce un rău victimei.

În modelul de trecere la act conceput de Pinatel factorul afectiv joaca un rol esenţial.

Modelul H. Becker

Becker pleacă de la ideea că explicaţiile anterioare privind trecerea la act comit greşeala esenţială de a considera că «toţi factorii care contribuie la producerea fenomenului acţionează simultan». Becker apreciază că în realitate nu toate cauzele acţionează în acelaşi

moment, şi, de aceea, este nevoie de un model care să ia în considerare faptul că modurile de comportament se dezvoltă potrivit unei secvenţe ordonate. Becker analizează diferitele faze pe care le parcurge un individ pentru a deveni consumator de droguri. El constată că fiecare faza necesită o explicaţie şi că reunirea tuturor acestor explicaţii contribuie la explicarea comportamentului în ansamblu.

TEME:

— *Explicaţi în ce măsură modelul propus de Becker pune accentul pe contribuţia factorilor conştienţi şi raţionali în trecerea la act.*

A2) Un model general (modelul „arborelui")

Printre modelele cu caracter general, cel mai cunoscut pare a fi cel elaborat de sociologul american Albert Cohen. Lucrarea acestuia „Deviance and Control „îşi propune parcurgerea unei etape spre o teorie generală a comportamentului deviant.

Cohen pune accentul pe influenţa factorilor sociali asupra devianţei. El formulează o teorie a «subculturilor» delincvente.

Cohen concepe actul deviant ca pe o succesiune de etape, în interiorul cărora „actorul" are oricând posibilitatea de a alege direcţia (criminală sau noncriminală) în funcţie de situaţia exterioară şi de propria stare. Transpunând ideile lui Cohen într-o schema grafică rezultă un traseu principal, cel spre deviantă, din care se desprind, ca ramurile unui arbore, celelalte trasee, nondeviante, spre care la orice moment, din considerente diverse, individul poate să schimbe direcţia. Datorită acestei reprezentări grafice modelul de trecere la act conceput de Cohen este cunoscut în doctrină sub denumirea de «arbore».

TEME:

— *Care este diferenţa între modelul propus de Cohen şi alte modele de trecere la act.*

b) Teoriile dinamice

Explică actul criminal în sine, în afara oricărei referinţe la trecutul infractorului. Aceste teorii au fost considerate a fi teorii principale ale actului criminal.

B1) Teoria reţinerii

Autorul teoriei este Walter C. Reckless, care declară din start că teoria sa reprezintă o explicaţie «non-cauzală».

Acesta propune ca, în general, ipotezele şi explicaţiile criminologilor să nu mai recurgă la conceptul de cauză ori combinaţie

de cauze, şi apreciază că propria sa teorie reprezintă un substitut pentru o teorie cauzală.

Explicaţiile lui Reckless se construiesc în jurul ipotezei potrivit căreia există o structură socială externă de reţinere, precum şi un tampon interior. Ambele au aceeaşi menire, de a asigura o apărare împotriva devierii indivizilor de la norma legală ori socială.

Reckless enumeră componentele reţinerilor externe şi pe cele ale reţinerilor interne. Atrage atenţia că aceste componente nu sunt cauze, ci tampoane sau izolaţii cu rolul de a opri presiunile, atragerile şi puseurile spre crimă.

În finalul explicaţiilor Reckless menţionează că din punct de vedere al cercetării ştiinţifice teoria sa acoperă doar o zonă medie a fenomenului ea neputând fi aplicată extremelor delincvenţei.

Considerăm că între aserţiunile autorului şi argumentele care le însoţesc există un decalaj important. Astfel, convingerea pe care autorul reuşeşte să o inducă cititorului că teoria sa este o teorie noncauzală este foarte slabă. De asemenea, limitele între care este fixată aplicabilitatea teoriei sale reduc în mod considerabil ipotetica ei valabilitate.

În doctrina criminologică s-a insistat asupra faptului că terminologia utilizată este vagă şi slab definită şi că «testarea empirică este dificilă».

În afară de ideea renunţării la demersul etiologic, teoria reţinerii nu aduce o modificare esenţială în peisajul general al gândirii criminologice.

În sfera mai restrânsă a explicaţiilor dinamice, teoria lui Reckless nu este însă lipsită de semnificaţie.

TEME:

— *Care sunt componentele rţinerilor externe şi cele ale reţinerilor interne*, *potrivit teoriei lui Reckless*?

B2) Teoria strategica

Autorul acestei teorii este Maurice Cusson. Acesta declara că s-a inspirat din două surse:

— Autobiografiile criminale;

— Gândirea unor sociologi;

Pe baza acestor surse autorul efectuează o analiză strategică a delincventei.

Autorul ia în calcul patru elemente esenţiale şi anume:

— Comportamentul;
— Rezultatele;
— Raţionalitatea;
— Conflictele.

În esenţă Cusson apreciază că infractorul este un tip raţional care calculează cu luciditate, pune în balanţă, avantajele şi riscurile pe care le presupune actul criminal. Dacă avantajele (câştigurie) sunt considerate mari în raport cu riscurile asumate, are loc trecerea la actul criminal.

Analiza strategica refuză orice explicaţie de tip cauzal şi afirmă a nu fi interesată de trecutul şi personalitatea infractorului ci doar de actul criminal în sine.

Un element important în analiza strategică îl reprezintă noţiunea de scop, utilizată în sensul de rezultat propus de actor.

TEME:

— *Explicaţi cele patru elemente esenţiale pe care analiza strategică le ia în calcul*: *comportamentul*, *rezultatele*, *raţionalitatea şi conflictele*.

c) Stadiul actual al cunoştinţelor criminologice

C1) Imposibilitatea unei teorii general valabile

După o jumătate de secol în care au dominat gândirea criminologică, teoriile cauzale au devenit ţinta unor atacuri susţinute. În ultimele decenii nicio teorie etiologică nu a mai reuşit să se impună în doctrină.

Cele mai vehemente critici împotriva etiologiei criminale au venit din direcţia criminologiei dinamice care a preluat iniţiativa cercetării criminologice pe plan mondial.

Ca şi comportamentul uman în general, comportamentul criminal este de o mare complexitate şi diversitate. Din această cauză, şi cu privire la comportamentul criminal, o teorie general valabilă este imposibilă din punct de vedere logic.

C2) Conjugarea diverselor eforturi explicative

Nu există o conduită criminală în abstract, există diverse conduite criminale concrete. Nicio crimă nu seamănă cu cealaltă. Fiecare crimă reprezizntă un «univers» în sine.

Tocmai extraordinara diversitate a comportamentelor criminale face ca nicio explicaţie, fie în termeni cauzali, fie în termeni dinamici, să nu fie universal valabilă. Aceasta nu înseamnă însă că nicio teorie nu

este nici măcar parţial valabilă şi că nu există nicio posibilitate de înţelegere a fenomenului criminal. Dimpotrivă, cercetările criminologice, de la începutul lor, au reprezentat etape necesare de căutări şi acumulări. Teoriile criminologice trebuie în cele din urmă să fie considerate mai ales ca nişte «instrumente metodologice de interpretare».

Păstrându-şi fiecare identitatea, diferitele teorii trebuie să concureze la explicarea comportamentului cârminal, nu să se nege reciproc. Valoarea unei teorii nu este asigurată doar prin desfiinţarea alteia.